

burg hânedanlığı öncelikle Almanya'da gelişmekte olan Protestan harekete şiddetle karşı çıkmıştır. Zira kurumsallaşma sürecinde olan Protestanlık bu dönemde imparatorluğun çözmesi gereken önemli bir sorundu. Öte yandan Osmanlılar'ın Macaristan'a doğru ilerlemesi Habsburglar'ın Almanya'daki bu soruna yönelmesini engelliyordu. Ayrıca Osmanlılar'a karşı kendilerinden yardım istenen Protestan prensler Katolik Habsburglar'ı güçlendireceğini düşündükleri için bu talebi reddetmişlerdir. Bu durumda Habsburglar, hem imparatorluğu hem Hıristiyanlığı Türkler'den ve Protestanlar'dan korumak gibi bir ikilem yaşamıştır. Fakat daha sonra imparatorun Osmanlılar'a karşı destek verilmesi talebi Protestan prensler için Protestanlığın yayılması açısından büyük bir fırsata dönüştürülmüştür. Nitekim bu desteğe yol açacak şekilde düzenlenen Augsburg diyetinin (1530) ardından Lutheran Protestanlık hızla yayılma imkânını bulmuştur. Bu sürecin sonunda Augsburg din barışıyla (1555) Protestanlık Habsburg hânedanlığı tarafından tanınan resmî Hıristiyan mezhebi olmayı başarmıştır.

İslâm'ın Batı'ya doğru genişleyen fetihleri Batı'nın İslâm hakkındaki yanlış bilgisi veya bilgi eksikliğiyle birleşince İslâm inancının reform teolojisinin oluşmasına olumlu katkılar sağlaması güçleşmiştir. Gerçi Luther, skolastik yöntemin teolojije uygulanmasına karşı çıkarken Ockhamlı William üzerinden haberdar olduğu İbn Rüşd'ün felsefesinden çıkarılan "çift hakikat" doktrinine ilgi duymuş, ancak bu doktrini İbn Rüşd'den farklı bir anlamlandırma ile teolojik sistemine dahil etmiştir. İbn Rüşd hakikate ulaşma sürecinde önceliği aklı verirken Luther dünyevî meselelerde akli, dinî meselelerde vahyi yetkili kılmıştır. Yine de Rönesans'ı etkilediği düşünülen İbn Rüşd'ün çift hakikat doktrininin reform teolojisine dinî ve dünyevî bilgi kaynaklarının birbirinden ayrılması noktasında ilham verdiği söylenebilir.

Müslümanların Protestanlar'a doğrudan askerî bir desteğinden söz edilememekle birlikte Avrupa'da reform hareketinin gelişip yayılmasında dolaylı da olsa Osmanlılar'ın bir katkısının olduğu söylenebilir. Osmanlı tehdidinin etkisiyle Katolik Roma-Cermen İmparatorluğu'nun Protestanlar'ı da Katolikler kadar dikkate alan bir politika izlemesi, buna bağlı olarak farklı inançlara eşit davranması sonucunda Avrupa'da federatif ve laik bir siyasetin prototipi ortaya konulmuştur. Protestanlığın Avrupa'nın önemli bir kurumsal inancı diye be-

nimsenmesinde Osmanlılar'a karşı koyma siyaseti bağlamında müslüman etkisi açık bir şekilde görülür. Fakat reform öncülerinin Türkler'e dair Ortaçağ'a ait teolojik temelli korku söylemleri, günümüze uzanan Batı'ya has müslüman algısının zemininde önemli bir yer tutmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

P. Coles, *The Ottoman Impact on Europe*, London 1968; C. M. Kortepeter, *Ottoman Imperialism during the Reformation: Europe and Caucasia*, New York 1972; A. Fisher-Galati, *Türk Cihadı ve Alman Protestanlığı: 1551-1555* (trc. Nevâl Öke), İstanbul 1992; Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, Ankara 1992-93, I-II; Hakan Olgun, *Luther ve Reformu: Katolisizmi Protesto*, Ankara 2001; İbrahim Kalın, *İslâm ve Batı*, İstanbul 2007, s. 93-105; Murtaza Korlaeçi, "İbn Rüşd'e Göre Din-Felsefe İlişkisi", *Felsefe Dünyası*, sy. 11, Ankara 1994, s. 11-20.

HAKAN OLGUN

REFREF

(الرفرف)

Mi'rac gecesinde
Hz. Peygamber'i taşıdığı
kabul edilen binek.

Sözlükte "kanat çırpma, konmak için havada çırpınma; parlamak" mânalarının **reff** (**reffif**) kökünden türeyen **refref** "döşek, yaygı, yastık", ayrıca "kuşun havada çırpınması veya konacağı zaman kanatlarını yayararak hareket ettirmesi" demektir (İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 242-243; *Li-sânü'l-'Arab*, "rff" md.). İbrânîce'de ve yahudi kaynaklarında **refref** genellikle bu son anlamda kullanılır (Jastrow, s. 1491).

Kur'ân-ı Kerîm'de **refref** kelimesi cennetin tasviri sırasında geçer (er-Rahmân 55/76). "Yeşil yastıklara ve hârikulâde güzel döşemelere yaslanırlar" meâlindeki bu âyette **refref** kelimesi müfessirler tarafından "yeşil döşekler, yaygılar ve yastıklar" şeklinde yorumlanmıştır (Taberî, XXVII, 212-214; Elmalılı, VI, 4694-4697). Râgîb el-İsfahânî, buradaki **refrefin** bahçelerin yeşilliğini andıran bir tür elbise olduğunu belirtmektedir (*el-Müfredât*, "rff" md.). Necm sûresinde mi'raccadan bahsedilirken Resûlullah'ın rabbinin en büyük âlâmetlerinden (âyet) bir kısmını gördüğü ifade edilir (53/18). Buradaki büyük âlâmetten maksat bazılarına göre ufku kaplayan yeşil **refref** (belki yaygı) veya ufku kaplayan cennetten yeşil **refref** (belki cennetin yeşil görünümünün bir uzantısı, Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 7, "Tefsîr", 53/1; Taberî, XXVII, 76-77; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, VI, 452-453).

İslâmî gelenekte Hz. Peygamber'in mi'raccada kullandığı bineğin (burak) bir nevi merdiven (mi'rac), meleklerin kanatları, Cebrâil'in kanadı veya **refref** olduğu (Davudoğlu, II, 622), Resûl-i Ekrem'in sidretü'l-müntehâdan sonraki merhaleye kadar olan mesafeyi bir çeşit örtü olan **refrefin** üzerinde katettiği zikredilirse de buna dair âyet ve hadislerde herhangi bir bilgi yer almamaktadır (Mollaibrahimoğlu, s. 67). Buhârî ve Müslim gibi hadis kaynaklarında ("Bed'ü'l-halk", 6; "İmân", 259) mi'raccada Resûlullah'ın bineğinin burak olduğu zikredilir, aynı adlandırma İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*'sinde de yer alır (I, 396-398), fakat **refref** adı geçmez. "Parlamak, süratle hareket etmek" mânasında müşterek olan iki kelimenin birbirinin yerine kullanılmış olması muhtemeldir. Esasen mi'rac bineğini **refref** olarak kabul eden açıklamalar daha çok kelimenin sözlük anlamına dayanmaktadır. Mi'raccada Hz. Peygamber'i sidretü'l-müntehâdan alıp daha ileriye ulaştıran yeşil halı veya elbise nevinden bir araç olan **refref** (Şehâbeddin el-Hafâcî, II, 310) Resûlullah'a yaklaştırılmış ve onun üzerine oturtulup rabbine yükseltilmiştir. Beyhakî'nin Enes'ten naklettiği hadiste, Resûl-i Ekrem'in mi'rac esnasında en yüce nuru müşahade ettiğinde perdenin önünde inci ve yakut **refrefini** gördüğü kaydedilmektedir (*Delâ'ilü'n-nübüvve*, II, 369).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 242-243; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 396-398; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXVII, 76-77, 212-214; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, II, 369; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'azîm*, Beyrut 1385/1966, VI, 452-453; Şehâbeddin el-Hafâcî, *Nesimü'r-riyâz fi şerhi Şifâ'i'l-Kâdi 'Uyûz*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-Arabî), II, 310; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4694-4697; Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, İstanbul 1974, II, 622; Abdülmün'im el-Hifnî, *Mu'cemü muştalahâti's-şüfîyye*, Beyrut 1400/1980, s. 113; Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Mi'rac Gerçeği*, İstanbul 1991, s. 67; M. Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yrushalmi and the Midrashic Literature*, New York 1996, s. 1491.

İSMAİL TAŞPINAR

Edebiyat. Mi'rac hadisesiyle bağlantılı olduğundan **refref** motifine daha çok şiyer, mevlid, mi'raccânâme ve mi'râciyye türü eserlerde rastlanır. Abdülvâsi Çelebi, XV. yüzyıl şairlerinden Ârif, İsmâil Hakkı Bursevî, Nâyî Osman Dede, Nahîfî, Abdülbâkî Ârif, Hâfız Ömer Yenişehirî, Seyyidî, Mehmed Fevzi ve Receb Vahyî'nin mi'râciyye-